

O'Qituvchilik Faoliyatida Deontologik Tayyorgarlikni Oshirish

Kalandarova Fazilatxon Toxirovna¹

Annotatsiya: ushbu maqolada o'qituvchilik faoliyati davomida kasbiy axloq, kasbiy madaniyat, kasbiy deontologiya natijasida pedagogni deontologik tayyorgarligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: kasbiy faoliyat, kasbiy axloq, kasbiy madaniyat, kasbiy deontologiya, tayyorgarlik.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlarning aksaryati ta'limni isloh qilishga, rivojlantirishga va doimo yangilab borishga qaratilgandir. Zero mamlakat ta'lim-tarbiya natijasidagina taraqqiyotga erishishi mumkin. Ayniqsa, o'qituvchi va murabbiylarning nufuzi va maqomini oshirishga qaratilgan urinishlar davlat siyosati darajasiga chiqishi ta'lim sohasida tub burilish yasadi. Bu borada Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev qator farmon va qarorlar qabul qildi. Prezident parlamentga murojaatnomasida pedagoglar malakasini oshirish, ularning mashaqqatli mehnatini rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratilishini ta'kidlab, "Yana bir bor takrorlayman, jamiyatda o'qituvchi kasbi eng nufuzli va obro'li kasb bo'lishi lozim. Muallimlarimiz bolalarga sifatli ta'lim berish va o'z ustida ishlashdan boshqa narsa haqida o'ylamasligi uchun davlat barcha sharoitlarni yaratib berishi zarur. Shu bois, o'qituvchi, murabbiy va metodistlar mehnatiga munosib haq to'lash bo'yicha boshlagan ishlarimiz kelgusi yilda ham davom ettiriladi. Buning uchun xalq ta'limi xodimlarini rag'batlantirish hududiy jamg'armalariga 330 milliard so'm yo'naltiriladi" dedi. [1] Bundan ko'rinib turibdiki, bugungi kun o'qituvchisi har tomonlama mukammal va yetuk bo'lishi, zamon talablariga mos ravishda faoliyat yuritishi kerak.

ADABIYOTLAR TAXLILI

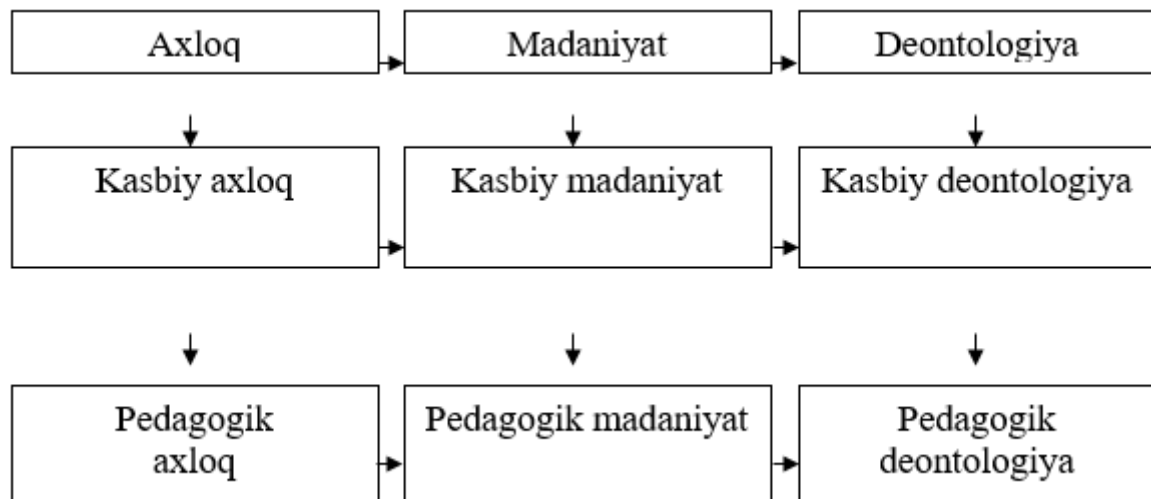
Deontologiya (yunoncha (deontos - tufayli va logos - ta'lim) - bu kasbiy faoliyat sub'ektlarining axloqiy me'yorlari va tamoyillari to'plamini o'rganuvchi, to'g'ri kasbiy xulq-atvor, xodimlarning kasbiy va axloqiy mas'uliyati haqidagi fan. Bu atama mashhur ingliz huquqshunosi va faylasufi tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan Jeremi (Jeremi) Bentham (1748 - 1832), uning asarlari "Sud haqida dalillar», «Sud-huquq tizimi to'g'risida» maqolalari katta ta'sir ko'rsatdi huquq fani va turli mamlakatlar qonunchiligi. Uning kitobida "Deontologiya yoki axloq fani" Bentam axloqiy idealni shakllantirdi ("eng katta baxt eng ko'p odamlar soni"), axloq mezonini taklif qildi ("yutuq foyda, yaxshilik va baxt"), ishlab chiqilgan utilitar axloq tizimi. Kasbiy deontologiya fanlararo fan sifatida kasbiy burch, majburiyat va muammolarni o'rganadi turli munosabatlar tizimida to'g'ri xulq-atvor: mutaxassis uning kasbiy faoliyatining ob'ekti; mutaxassis - jamiyat, davlat, huquq, huquq; mutaxassis - uning ma'lumotnoma professional guruhi; mutaxassis - jamoatchilik fikrining tashuvchisi sifatidagi boshqa fuqarolar; mutaxassis - uning o'ziga bo'lgan munosabati. jtimoiy umidlar tizimidagi noaniqlik, ushbu kutishlar va talablarni belgilovchi normalarning nomuvofiqligi. kasbiy faoliyat sub'ektlari va guruhlari, shaxs tomonidan etarli darajada ichkilashtirish huquqiy va tartibga solish tizimi Insonparvarlik qadriyatlarini salbiy deviant xatti-harakatlarning asosiy manbalari bo'lib xizmat qiladi [3].

¹ UNIVERSITY OF BUSINESS AND SCIENCE NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASASI GUMANITAR FANLAR FAKULTETI PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA KAFEDRASI O'QITUVCHISI

TADQIQOTLAR METODOLOGIYASI.

O'qituvchilik kasbi uzoq tarixga ega, uning roli va ma'nosi zamonga qarab o'zgargan. Ushbu kasbga bo'lgan ehtiyoj insoniyatning ibtidoiy tarixining oxirida paydo bo'lib, aqliy mehnatni jismoniy mehnatdan ajratishni belgilab qo'ydi. Ijtimoiy-tarixiy jarayonlar dunyo ta'lim tizimi va ularga qo'yiladigan talablar, o'qituvchilar faoliyati va ularning kasbiy fazilatlarini shakllantiradi. Hozirgi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlar milliy an'analar bilan birga mavjud o'zgartiradi ta'lim tizimini ham o'zgartiradi. Ko'pgina jahon mamlakatlari ta'lim tizimi islohot va modernizatsiyani boshdan kechirgan. Zamonaviy ta'lim siyosati talablari pedagogik kadrlar tayyorlashga yangicha yondashuvlarni talab etadi. Buning natijasida o'qituvchidan alohida deontologik tayyorgarlik talab etilishi va kompetentligini doimiy oshirib borishi, pedagog faoliyatining asosi bo'lishini talab etadi. O'qituvchining deontologik madaniyati uning umumiy va kasbiy madaniyatining bir qismidir, uning asoslari ham oliygohda o'rnatiladi va har kuni ta'lim (kasbiy) faoliyati va jamiyatning ijtimoiy-madaniy muhitidagi o'zgaruvchan talablarni hisobga olgan holda takomillashtiriladi. Deontologik tayyorgarlik va madaniyat ijtimoiy pedagogga xosdir.[3] Deontologik tayyorgarligi uning axloqiy burch vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan ichki holatini tavsiflaydi va deontologik madaniyat uning kasbiy burchining har kunlik namoyonidir. Ularning asoslari universitetda yaratilgan va ijtimoiy o'qituvchining doimiy kasbiy o'sishi tizimida doimiy e'tibor talab etiladi. Demak, xulosa qilib shuni aytish mumkin-ki, pedagogik deontologiya, pedagogik axloq va pedagogik madaniyat natijasida xosil bo'ladi. (1-rasm)

1-rasm - Pedagogik deontologiyaning paydo bo'lishi.

TAXLIL VA NATIJALAR.

Pedagogik deontologiya o'qituvchining kasbiy burchga sadoqatini, uning ongining mavjudligini va uning kasbiy faoliyatini tartibga soluvchi huquqiy tamoyillar va qoidalar majmuini talab qiladi.[4] Pedagogik deontologiya natijasida o'qituvchida quyidagilar shakllanadi:

1. Kasbiy xuquqlarini bilish.
2. Kasbiy burchlarni anglash.
3. Kasbiy majburiyatlarni bajarish.

O'qituvchi o'zining kasbiy faoliyatini tartibga soluvchi normativ va qonunchilik hujjatlari asosida ma'lum qarorlarni qabul qiladi. Masalan, O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida" gi qonunida: "O'qituvchi quyidagi huquq, erkinlik va burchlarga ega:

Pedagog xodimlar quyidagi huquqlarga ega:

- o'z sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini himoya qilish;

- o‘quv dasturlari doirasida mualliflik dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, o‘qitish uslubiyotini ishlab chiqish, shuningdek tegishli o‘quv fanlari, kurslari, modullaridan foydalanish, ijodiy faollik ko‘rsatish;
- zamonaviy pedagogik shakllarni, o‘qitish va tarbiya vositalarini, usullarini erkin tanlash hamda ulardan foydalanish;
- kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun ularga zarur shart-sharoitlar yaratilishini talab qilish;
- o‘quv, ilmiy va uslubiy yo‘nalishlardagi axborot-resurs markazlarining xizmatlaridan bepul foydalanish;
- davlat ta‘lim standartlarini, davlat ta‘lim talablarini, malaka talablarini, o‘quv rejalari va o‘quv dasturlarini ishlab chiqishda ishtirok etish;
- ilmiy, ilmiy-tadqiqot va ijodiy faoliyatni amalga oshirish, eksperimental faoliyatda ishtirok etish, innovatsiyalarni ishlab chiqish va joriy qilish;
- ta‘lim tashkilotini boshqarishda, shuningdek ta‘lim tashkilotining faoliyati bilan bog‘liq masalalarni muhokama qilishda ishtirok etish;
- kasaba uyushmalari va nodavlat notijorat tashkilotlari a‘zosi bo‘lish, xodimlarining vakillari bo‘lish, fuqarolik jamiyati boshqa institutlari faoliyatida qatnashish;
- o‘z kasbiy huquqlarini va umumiy manfaatlarni ifoda etish hamda himoya qilish uchun pedagog xodimlarning jamoat birlashmalariga birlashish;
- o‘z kasbiy faoliyatiga aralashuvdan himoyalanih;
- davlat sog‘liqni saqlash muassasalarida bepul tibbiy ko‘rikdan o‘tish (davlat ta‘lim muassasalari va tashkilotlari uchun);
- ta‘lim oluvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda ishtirok etish. [2]

Pedagog xodimlar qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo‘lishi mumkin.

Pedagog xodimlarni ularning lavozim majburiyatlari bilan bog‘liq bo‘lmagan har qanday boshqa ishga jalb qilish taqiqlanadi.(45-modda) [2]

XULOSA VA TAKLIFLAR.

Huquqiy normalarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ularning bajarilishi davlatning majburlov kuchi bilan ta'minlanadi. Xulq-atvor funktsiyasini tartibga soluvchi qonundan tashqari, o'qituvchilar axloqiy talablarni bajaradilar. Ular shaxssiz majburiyat shakliga ega bo'lib, kasbning har bir vakiliga teng ravishda murojaat qilishadi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'qituvchining xulq-atvori nafaqat ijtimoiy normalarni (axloq normalari, urf-odatlar, qonun normalari va boshqalarni) bilishi bilan, balki uning ushbu ijtimoiy, va birinchi navbatda, kasbiy qadriyatlarga (huquqiy, axloqiy) munosabati bilan belgilanadi. , estetik va boshqalar, bu normalar bilan himoyalangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. SH.M.Mirziyoyevning parlamentga murojaatnomasi nutqidan. 29.12.2020 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrdagi "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni.
3. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Ўқув қўл. -Т.: Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси, 2006.
4. Kalandarova, F. (2024). O‘QITUVCHILARNING KASBIY-KOMMUNIKATIV QOBILYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA DEONTOLOGIK YONDASHUV. Namangan Davlat Universiteti.

